

Tamás Dóra Mária: Gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdései

(Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2014)

Tamás Dóra Mária *Gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdései* címmel megjelent könyve hiánypótló mű, mivel a gazdasági szövegek fordításának terminológiai kérdéseivel foglalkozik, nagy alaposággal. Bár példáit nagyobbrészt az olasz–magyar nyelvpárból válogatta, azok kiváló illusztrációként szolgálnak bármilyen nyelvpárban dolgozó kutatók vagy fordítók számára. A fordítás olyan tevékenység, amelyben fontos szerepe van a forrásnyelv és a cél nyelv terminológiájának. Ebből következik, hogy a fordítás és terminológia elméleti és gyakorlati kérdéseit lehetséges közös keretben vizsgálni. Különösen hasznos, ha egy fiatal kutató mindkét területre kiterjeszti vizsgálatait, és összekapcsolja ezeket egymással. Ilyen Tamás Dóra Mária könyve, mely a fordítás és a terminológia összekapcsolását célzó vizsgálatok eredményei alapján keletkezett. A könyv egyik jelentőségét az adja, hogy olyan, magyar nyelven megjelenő munka, amelyben a leírt új eredmények a hazai fordítástudományi és terminológiai kutatásokra épülnek.

Maga a könyv hat nagy fejezetből áll. Az 1. fejezetben a szakirodalmi alapokat tekinti át a szerző, itt foglalkozik a fordítással szoros kapcsolatban a terminológia alapfogalmaival, a terminográfiával, a terminológia-menedzsmenttel, az ekvivalenciával, az ekvivalencia-szintekkel és a definíció szerepével. Külön alfejezetet szentel a terminológia és a lexikográfia kapcsolatának elemzésére, szemléletbeli különbségeiknek a bemutatására. Itt tárgyalja a fordítás és a terminológia kapcsolatát, szemléletbeli különbségeit, és összehasonlítja a terminológus és a szakfordító feladatait. A fejezetet a gazdasági szaknyelv bemutatásával és az előzőleg ismertetett diszciplínák kereteiben való elhelyezésével zárja. A 2. fejezetben a gazdasági szaknyelv terminológiai megközelítésével foglalkozik, esősorban magyar, olasz, német és angol nyelvű publikációkra támaszkodva. A 3. fejezetben találjuk a fordítói segédeszközök, közöttük a (papír és elektronikus) szótárak bemutatását és néhány konkrét munka részletes elemzését is. A szerző először a fordítói segédeszközök típusait rendszerezi: az egyik csoportba a nyomtatott és elektronikus szótárakat helyezi, ezeken belül speciálisan a gazdasági szakszókincset tartalmazó szótárakat elemzi részletesen, a másik csoportba a terminológiai adatbázisokat, adatbankokat és tudásbázisokat helyezi, ez utóbbiakat a 4. fejezetben elemzi és mutatja be részletesen, ezen belül kitérve a szerkesztési elvekre, a szerkesztési szintekre és a terminográfiai cédula felépítésére, adatmezőire. A 3. fejezetben gazdasági szótárakban található gazdasági terminusok elemzését, összevetését végzi, a 4. fejezetben példaként több jelentős fordítói terminológiai adatbázist elemez részletesen, ugyanazon szempontok alapján, ezek: a Termin, a Terminum Plus, az SAPterm, az IATE, a TERMDAT,

a TERMit, a WebTerm, az EOHS term, és a bistro. Az utolsó alfejezetben az online szótárak és a terminológiai adatbázisok jellemzőit veti össze egymással. Az 5. fejezetben konkrét gazdasági terminusok elemzését végzi. Különbséget tesz *terminus* és *terminusjelölt* között, bevezeti a *funkcionális ekvivalens* (analóg fogalmat jelölő terminus) fogalmát azokra az esetekre, amikor a különböző nyelvű terminusok között nincs egy az egyben megfeleltetés, nincs lehetőség a szabványosításra, de a fordítónak mégis találnia kell egy (ad hoc) megoldást. A 6. fejezetben a *cégbíróság* domén terminológiai elemzését végzi nagy alapos-sággal és részletességgel. A *cégbíróság* doménen belül az *okiratok* aldomén terminusai közül a *cégkivonat*, *cégmásolat* és *cégbizonyítvány* terminusok részletes vizsgálatának bemutatása nagyszerű példa a doménorientált terminológiai vizsgálatokra. Itt az olasz–magyar példákon keresztül jól nyomon követhető, milyen terminológiai nehézségekkel kell a fordítónak munkája során megbirkóznia, és miért szükséges a terminológiai harmonizációs munka beemelése a fordítási folyamatba az egyértelmű, következetes fordítások eléréséhez. A megértést nagyszámú ábra segíti a könyvben.

A szerző fejtegetéseinek egyik fontos jellemzője a fogalmakból való kiindulás. Az adatbázisok készítési elveinek, a szerkesztés algoritmusának, az adatkezelés szabályainak az ismertetését a terminológiának erre az alapelveire fűzi fel. A könyvet mindenütt átszövi a terminológia másik alapelve: az új terminusok nyelvi jelölőire tett javaslat hosszabb munkafolyamatban kerülhet elfogadásra, a nyelvi jelölők végleges rögzítése szakmai jóváhagyás után történhet meg. Erre vonatkozó algoritmust az adatbázisok szerkesztési folyamatának bemutatása során mutat be a szerző.

A könyvben bemutatott több fontos tárgykörből kettőt kívánok kiemelni: a *fordítói terminológiai adatbázisok* vizsgálatát és a *terminológiai szabványosítás és terminológiai harmonizáció* kérdéseit.

Sok időt és munkát takarítanak meg azok a fordítók, akiknek megfelelő terminológiai háttéranyagok (adatbázisok, szótárak, glosszárriumok) állnak rendelkezésre a munkájukhoz. A nemzetközi szakirodalomban nagyszámú publikáció foglalkozik a modern fordítói terminológiai adatbázisok elméletével, készítésük és felhasználásuk módszereivel. Tamás Dórának a trieszti és a bolognai egyetem fordítóképző és terminológiai centrumaiban töltött tanulmányútja során lehetősége nyílt a szerkesztés folyamatában megismerkedni a terminológiai adatbázisok fejlesztésének és alkalmazásának számos kérdésével. A könyv ezeket a tapasztalatokat részletesen tartalmazza: bemutatja a terminológiai adatbázisok szerkezetére, használatára vonatkozó közleményeket és magukat az adatbázisokat, részleteiben vezeti végig az olvasót egy konkrét terminológiai adatbázis szerkezetén, megmutatja, milyen konkrét információkat ad meg az adatbázis, hogyan néz ki egy terminográfiai cédula stb.

Tamás Dóra írásának másik fontos kérdésköre a *terminológiai szabványosítás és harmonizáció* a gazdasági terminológia területén. Más földrajzi területeken, eltérő természeti adottságú környezetben élő népek különböző kulturális kör-

nyezetet alakítottak ki. A globalizáció következtében a történelem során kialakult nemzeti termelési, kereskedelmi és szolgáltatási rendszerek folyamatosan nagy nemzetközi hálózatokká kapcsolódtak össze. Ebben az integrálódási folyamatban szükségszerűen jelent meg az egységesítésre való törekvés, amely az ipari termékek szabványosításában realizálódott elsőként. Ma már mind a fordítói, mind a terminológiai munkát szabványok könnyítik meg és szabályozzák. A szerző nem idegenkedik a szabványoktól, számos definíciót és munkamódszert is szabványokból vesz át, ezzel is megerősíti, hogy a fordítóknak mindennapi munkájuk során a munkájukhoz kapcsolódó szabványokat ismerni és használni kell. A könyv e tárgykört kifejtő fejezete egyértelműen mutatja, hogy a szabványok szerepe régóta nem korlátozódik már a műszaki területre, a nyelvi (terminológiai, fordítói) szabványok a nemzetközi kommunikáció fontos segítői.

A globalizáció internacionális folyamataiban fontos szerepe van a lokalizációnak. A soknyelvű piacon az a termék értékesíthető optimális feltételek mellett, amelyik a soknyelvű felhasználói piac igényeihez is igazodik. A multinacionális vállalatok már a termék fejlesztésével párhuzamosan végzik a nyelvi infrastruktúra kialakítását (termékfeliratozás, műszerkönyv elkészítése, szervizszolgálat előkészítése, marketing stb.) a megcélzott piac valamennyi nyelvén, és felismerték, hogy a termék értékének jelentős részét képezi a harmonizált terminológiai háttér.

A folyamatos fejlődésben a terminológia iránti szükséglet növekedése tudományos megalapozást és új módszerek kialakítását, a nemzetközi kommunikáció igényei pedig a különböző nyelvek terminológiáinak egyre pontosabb megfeleltetését teszik szükségessé. Az utóbbi néhány évtizedben a különböző nemzetek gazdasági, kereskedelmi, kulturális, tudományos stb. hálózatainak olyan egymásba fonódó rendszere alakult ki, amelynek optimális működését tudományos módszerekkel folyamatosan rendezett terminológiával lehet biztosítani.

Tamás írásának szemlélete igazodik a terminológia ma elfogadott paradigmájához, annak fogalmi rendszeréhez és szemléletéhez. Ezzel megerősíti a hazai terminológia paradigmaváltásának pozitív folyamatait. Munkájának indíttatása és a kialakított program megvalósítása egyaránt kötődik a KRE Terminológiai Kutatócsoport (TERMIK) és az ELTE Fordítástudományi Doktori Iskola programjaihoz. Ez a két hazai bázis segítette a fiatal kutatót a megoldatlan problémák felismerésében, és támogatta a vizsgálatok végzése során. Ez azért is lényeges, mert egy szakkönyv anyagának megítélésében fontos, milyen széles szakmai kör szemlélete tükröződik abban. A könyv a nemzetközileg elfogadott szemléletet követi az elméleti kérdések tárgyalásában ugyanúgy, mint a modern alkalmazási módszerek innovatív leírásában. Fontos megemlítenem a szerző sok éves fordítói gyakorlatát is, hiszen nemcsak az ELTE FTT adjunktusa, hanem az OFFI (Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Iroda) gyakorló fordítója és terminológusa is egyben. Mindennapi munkája és kutatásai szerencsésen találkoztak össze a könyv anyagának összeállítása során.

A könyv a hazai és a nemzetközi terminológiai kapcsolatok egyik láncszemének tekinthető, egyaránt ajánlom a fordítók, a fordításkutatók és a terminológusok figyelmébe.

FÓRIS ÁGOTA
Károli Gáspár Református Egyetem
foris.agota@kre.hu